

UVODNIK

Milan Dekleva

Usodno, usojeno

Ljubezni so usodne, knjige usojene. S kančkom humorja lahko rečemo, da si ljubezni izberemo, knjige pa izberejo nas.

O tem, kar si izberemo, ni mogoče razpravljati, ker vprašanja sprožamo s poligona življenja, z življenjskega bojišča: še vedno izbiramo, še vedno nismo izbrali. O tistem, kar nas izbere, moramo razpravljati, kajti odločitev je dokončna in nepopravljiva – kakor čas. Vsaka knjiga, ki nam je bila usojena, je za nas naključna, saj izoblikuje tisto, kar smo čutili kot možnost formacije, informacije in afirmacije. Knjige, ki so si zaželele srečanja z nami, so prispodobe bivanjske ironije, bivanja *kot* ironije, kajti naša osebna mitologija (zgodba duše) zavibrira, zaresonira (ne pa tudi: zarezonira) z že materializirano mitologijo, že u-stvar-jeno zgodbo. Kar v tujem prepoznamo kot domače, *to* sprejmemo.

Knjige, če nadaljujem, govore, da je tujina domačnost in da v srčiki domačije gnezdi prepisna izpostavljenost sveta. Da knjige niso zavetišče – to je jasno vsem, ki sicer nimajo pojma, kaj bi z njimi počeli, a so dovolj privlačne, da se jim kopičijo na policah. Da knjige niso zavetišče – to dobro vedo samotni popotniki, ki v podhlajeno nemih hotelskih sobah srečujejo eno samo bukvo, na katere izmučeni naslovnici sta natisnjeni besedi Sveto pismo. Knjige pridejo, ker smo tu, strastni, trepetajoči, polni nepopolnosti.

Knjige pridejo, ker nas potrebujejo. Fenomenologi so pojasnili, kako pomembne so konkretizacije, tolmačenja, interpretacije književnih besedil za njihovo pomlajenje in vstajenje. Bolj misteriozno – torej tudi bolj skrito – ostaja dejstvo, da so knjige, navzlic različnim branjem, vendarle *dokončne*.

Dokončne, to nujno ne pomeni končne. Vsaka knjiga – kot roman ali pesem – je absoluten vznik, odraščanje in smrt kozmosa, ne glede na naše razumevanje besedila. Kar fenomenologija zgreši, bolje rečeno, zapostavi, je telo teksta, je njegova minljivost. Posamezna branja ne odpravljajo dokončnosti besedila. Znanstvenik Umberto Eco, ki je snoval estetiko odprtega dela, ni Umberto Eco, ki je dokončal roman *Ime rože*. Dokončnost oziroma dokončanost umetniških besedil je telesna in telo je vedno na izgubi, izgubljeno: nihče ga ne mara, nobena cerkev, nobena stranka, nobena politična organizacija. O čem govorim? Govorim o tem, da je knjiga šele s svojo totalno, absolutno enkratnostjo, s svojo posvečeno svetnostjo, crkotina ničesaršnjosti, pasji drek večnosti. Pasji drek večnosti?

Čemu nas torej knjige potrebujejo? Mislim, da zavoljo naše neskončanosti in izpraznjenosti. Knjige se ugnezdiijo v našo zavest (v občutek, da smo kot osebnosti, partikularne posameznosti, postavljeni proti celoti drugega), da bi nas zapolnile. Tisto, kar je v knjigah telesnega, polnega, se spoji z našo neizpolnjenostjo. Vsakdo pozna čarovnijo prvih poslušanj, prvih črkovanj in prvih branj. Ko smo otroci, neizoblikovani zasnutek jaza, plavamo v nerazločnosti sveta kot ribe v vodi. Takrat smo nedolžni, naivni bralci: zgodbe iz knjig niso pripovedi drugega, nam tujega, ampak naše zgodbe. Z njimi rastemo, dobesedno, mi sami smo te zgodbe.

Pozneje, ko se zavemo svojosti, postanemo načrtovalci: knjige, in to ni zgolj prisposoda, požiramo. Požiramo jih, ker mislimo, da vsebujejo znanja in spoznanja razdalj, ker mislimo, da bodo izostrile in podaljšale naše čute, čustva in sklepanja. Knjige nas ne najdejo več prek mame, očeta, sester in bratov, najdejo nas prek učiteljev in mentorjev, prek avtoritet in poklicnih razlagalcev.

Še pozneje *vemo*, da s popolnimi predmeti ne moremo nahraniti svoje nepopolnosti, da knjige ne zapolnjujejo praznin duše, ampak jih razmnožujejo, razplajajo. Upremo se branju in knjige ne morejo več zlahka do nas. Odraslost je sarkastična, kajti za modrost nimamo protistrupa. Spoznanje je neživljenjsko, blokira naš vitalizem. "Le iluzija je rodovitna, le ona je *izvir*. Po njeni zaslugi *ustvarjamo* (v vsakem smislu) in se istovetimo s sanjarijo o različnosti," piše Emile Cioran v eseju *Nevarnosti modrosti*. "Ko doumemo ničevnost vseh želja, je potreben nadčloveški napor zastrtja, *potrebna je svetost*, da bi jih znova utišali in se jim prepustili brez

poslednjih misli." Cioran, čigar knjiga mi je bila usojena, ne privoli v budistični korak naprej, v izstop iz sveta, ki je svet slepil in prividov. Njegov korak je korak v brezno, je *padec* ... v razpoko človeka in sveta. Le z nadčloveškim naporom lahko ohranimo občutek za človeško opustošenost. Spoznanje je *raz-svet-ljenje*, je stiska svetlosti in svetosti.

Knjige, kot vidimo, ne morejo popravljati sveta, kot si želijo ideologi in preroki. Ne morejo ga spremeniti, ne morejo se ga dotakniti! Nekaj, kar je ves svet, ne more nepopolnemu nič dodati in nič odvzeti. Nagovor knjig je vedno božanski, je nagovor iz neskončne razdalje in neskončne različnosti. Vsakič, ko nas knjiga najde, smo pretreseni enako: besedje popolnosti nas izpljune v prah minljivosti, razsutosti, pritlehnosti. *Božanski* nagovor je, treba se bo sprijazniti, *demonški* nagovor.

Poskusimo zdaj zastreti pogled na knjigo, nad knjigo zaprimo oči in se prepustimo njenemu zrenju. Kako gleda knjiga iz svoje popolnosti, brezperspektivnosti, brezčasnosti? Kako se je njena *presežnost*, s katero je presegla človeka, ki jo je zasnoval, u-stvar-ila, utelesila, ubesedila?

Ni mi dano razjasniti skrivnostne geneze umetniškega dela, a o nečem ni mogoče dvomiti: pesem (ali zgodba) že v nastanku, izvorno sega prek svojega avtorja. Še natančneje: le zavoljo metafizičnega viška pesmi, zavoljo transsubjektivnega jedra, je pesem sploh razumljiva, je razprta v (neskončen) niz mogočih interpretacij in tolmačenj. To pomeni tole: tisto, kar pesem izvorno določa, tisto, kar pesem dopusti in omogoči, je v začetku vsakega in vseh snovanj. Tisto, zaradi česar je vsaka pesem vse pesmi, zaradi česar so vse pesmi ena pesem, ne more biti *določena* beseda ali *določen* zamolk. Metafizični višek pesmi so nagovori, so tišine vsega, kar je bilo, kar je in kar šele bo povedano in zamolčano. Še tako drobna pesem, denimo haiku, je v tem smislu *neskončna* pesnitev. Še tako zajeten roman, denimo *Ulikses*, je v tem smislu poetičen kroki.

Še več: stiska madame Bovary, preobrazba Gregorja Samse, ironični smeh medgalaktičnega kronista Iona Tihega so vpisani v Ikarovo željo in Gilgameševo žrtev. Ne le don Kihot, tudi Sančo je Odisej, Odisej pa je Oblomov. Ne le tradicija mističnih filozofij, tudi spoznanja sodobnega naravoslovja govorijo o realnem in imaginarnem času, dopuščajo možnost simultanege, hkratnega "razvoja" vzporednih svetovij. Takšna svetovja si je težko predstavljati zunaj abstraktnih matematičnih kategorij. *Dejstvo*

sočasnih literarnih kozmografij pa je tu, pred našimi očmi, pred očmi, ki smo jih zaprli nad knjigo, da bi mogli sanjariti.

Če zaupamo sanjarijam, nam postane jasno, čemu so nam nekatere knjige usojene. Postane nam jasno, čemu je J. L. Borges, direktor Nacionalne knjižnice v Buenos Airesu, napisal tole: "... V svoji pesmi govorim o sijajni ironiji Boga, ki mi je dal hkrati osemsto tisoč knjig, ki bi jih lahko prebral, in slepoto." Bi Borges *lahko* prebral osemsto tisoč knjig? Najbrž ne. Ali pač, z neke vrste jasnovidnostjo, ki bi mu v roke dala usojene knjige?

Ne, ni nam treba prebrati vseh knjig Nacionalne biblioteke – če nam to ni usojeno. Ni nam treba prebrati vseh knjig, ki bodo v Narodno knjižnico šele prišle – če nam to ni usojeno. Dovolj je – če nam je to usojeno – stopiti v ris ene same samcate pesmi, in v nas bo zapela simfonija vseh govoric, ki so nam bile, so in bodo dane kot *jezikavcem*, kot *govorečnejšem*.

Absolutno nam je predano v *absolutni prednosti* pesmi.